

St Kilda: Ein avbyrgdur heimur eftir Hans Thomsen

St. Kilda-búgvar hövdu ongantið áður sæð ein dampara. Tey fóru algoyst rennandi heim í prestagarðin at siga presti frá, at eitt skip, »sum eldur var í«, nærkaðist.

Tá hornorkestrið setti á at spæla, flýddu St. Kilda-búgvar til fjalls.

ST. KILDA: 8. partur

Damparin kemur upp í leikin

Hildu til fjalls

Tað var fyrsti damparin, St. Kilda-búgvar nakrantíð hövdu sæð, tá »Vulcan« úr Glasgow kom grøvandi inn á Village Bay Ólavsøkaftan 1838 stúvstappaður av ferðafólki og einum hornorkestrið umborð. Fólk fóru algoyst rennandi heim í prestagarðin at siga presti, Neil Mackenzie, frá, at eitt skip, »sum eldur var í«, nærkaðist. Tá hornorkestrið setti í at spæla, flýddu St. Kilda-búgvar til fjalls. Fólk inni á meginlandinum vóru so við og við komin eftir, at til var eitt einsligt fjarbýli í bretska ríkinum og gjørdust nú altrí eftir at vitja St. Kilda.

Alla 18. og fyrst í 19. öld, tá hetta at ferðast varð hildið at vera besti máttin at vinna sær kunnleika og víðka sjónarringin, vóru tað bert nøkur fá, sum gjørdu ta mangan hættisligu ferðina út á St. Kilda í opnum bátum ella skemtiförum. Hesir fyrstu ferðamennirnir funnu eitt hendinga býláss, sum í öldir hevði ligið avbyrgdur frá siðmenningini aðrastaðni. Men henda Ólavsøkaftan í 1838 upplivdi ein størri fólkahópur St. Kilda á fyrsta sinni. Ein ferðamaður umborð á »Vulcan« varð so hugtikin, at hann skrivaði til ein vinmann: »Nú eri eg, Gud havi lov, til endans komin til evsta land, St. Kilda, tað plássíð í øllum tí bretska heimsveldinum, sum mær hevur longest mest eftir at siggja, og alt tað, eg frammanundan hevði hoyrt um hesar oyggjar, er ikki imóti helvt av øllum tí, sum eg upplivdi har«.

Tíðin hevði staðið still á St. Kilda í öldir. Oyggjarnar vóru ein leivd av einari gamlari lensskipan, sum fyrri langari tíð síðan var burturdeyð inni á megin-

landinum. Og tað sama var við fólkinum. Málið, tey tosaðu, var eitt lögíð fyrbrigdi av gæliska málinum og eingin visti at siga, hví so var. Hetta var eitt bjargafólk, sum vann sær livsútkomuna av øllum tí sjófugli, sum so nógv var til av í oyggjunum. Og summi fuglasløgini vóru einans til á St. Kilda: t.d. var havhesturin ikki til nakra aðrastaðni í bretska oyggjunum uttan harúti til miðjuna av 19. öld. Hesar klettaoyggjar vóru evsta land, og strond hómaði tú onga aftur, fyrr enn tú komst til Amerika. Í tíðini aftaná at Darwin hevði givið út bók sína, »On the Origin of the Species« (um upprunan av kynsløgnum), vaks hugurin hjá fólki til at kanna tað náttúrliga og frumkenda. St. Kilda kom at standa fyrri Bretum sum eitt »evsta Thule«, har tey dámligu villu búðu.

Vildu siggja nakað sjáldsamt

Til miðjuna av 19. öld vóru tey flestu ferðafólkini ríkfólk, sum fóru út á

St. Kilda við skemtiförum, tey sjálvi áttu. Ein vitjan á St. Kilda varð vanlig hildin at vera høvuðshendingin á einari makligar summarreikferð millum skotsku vesturoyggjarnar. Tá komið var út í 1830, varð St. Kilda vitjað regluliga í juni, juli og august á hvørjum ári.

Í juli mánaða 1860 vitjaði hertugin av Atholl St. Kilda við herskipinum HMS »Porcupine«. Tey, ið við honum vóru, gjørdust ovfarin, tá hertugin segði vilja hava sama mat at eta, sum tey ótu á St. Kilda. Hann sat so eitt heilt kvöld inni í húsunum nr. 9 í »Main Street«, har Norman Macdonald búiði. Seytjan ár seinni vistu oyggjabúgvarnir framvegis á hesi hús, har ein so mætur hevði verið á gátt.

Høvdu hálmt at liggja á

Men tað vóru ikki allir ferðamenn, ið eins og hertugin av Atholl, hövdu so glæsilig ferð at ferðast á. Tá ið George Atkinson gjørdi av at vitja St. Kilda í juni 1831, fóru hann og

teir átta ferðafelagar hansara við einari jollu, sum var átjan føtur til longdar. Triggir raskir menn av Harris vóru bátskipan. »Okkara bátur var litil, tá hugsað verður um, hvussu langur teinurin var, hann mátti fara um opið hav«, skrivaði hann, men viðurskiftini úti á St. Kilda eru nú einaferð so vordin, at bert hann er nakað lágur í ættini, kemur so nógv havalda inn á vikina, at antin má farast við skipi, sum tolar allan sjógv, ella eisini við báti, sum er so mikið litil, at til ber at draga hann upp, meðan tú er harúti. Tí var tað, at vit valdu hetta seinna«.

Ein vinmaður, sum hevði gjørt hesa ferð áður, ráddi Atkinson til at hava nøkur tjúkk teppi og nakrar koddar við sær, av tí at tier máttu sova á ferðini og hetta bert var opin bátur. Eisini hövdu teir við sær fimm flæskur av whisky, eina tunnu av vatni, ein sekk av havramjøli, nakað av kókaðum kjöti og havramjølsskoku til ta longu ferðina. »Vit hövdu fylt baksutin við hálmi at sova á«, skrivaði Atkinson, »og hövdu eld í einum jarnpotti har frammi. Soleiðis útgjördir fóru vit væl hýrdir út á hesa ferð okkara til St. Kilda, sum vit hövdu hoyrt so nógv frá sagnir um og serliga, hvussu ringt tað skuldi vera at lenda harúti. Tað vóru tí eisini glómur í Harris-búgvum, tá vit hildu avstað og vit sóu á teimum, at teir mundu hava litlar vónir um, at vit spurdust afturíftur«.

Damparin broytti alt

Men alt hetta broyttu dampararnir, tá teir komu í nýtslu. Nú slapst longur við størri tryggleika. Tað

Turistar vóru grammir at lata seg avmynda úti á St. Kilda, so teir hövdu tað at reypa av, tá teir komu heim aftur, at teir hövdu vitjað fjarskotnasta og frumkenda partin av bretska ríkinum